

Nr 475.

Av herr **Svensson** i Ljungskile m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m.

I proposition nr 149 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till riksdagen angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m. Propositionen grundas i huvudsak på ett av 1947 års centrala lantbrukskommitté den 19 december 1947 avgivet betänkande och innebär att den av 1947 års riksdag i princip beslutade omorganisationen av nyssnämnda verksamhet skall genomföras från den 1 juli 1948. Vid denna tidpunkt skola sålunda de nya lantbruksnämnderna träda i verksamhet. I några yttranden över sagda betänkan den har framförts den synpunkten, att genomförandet av omorganisationen borde uppskjutas tills vidare, och från andra håll har påpekats, att man med hänsyn till de förhållanden, som nu föreläge, borde framgå med särskild varsamhet vid uppbyggandet av den nya organisationen.

Enligt vår mening ha förhållandena i flera olika avseenden utvecklats på ett sådant sätt, att riksdagen inte kan undgå en allvarlig omprövning av frågan, huruvida det inte vore lämpligt att något uppskjuta verkställigheten av det i fjol fattade beslutet.

Bland dem som sysslat med frågan om vårt jordbruks framtid har den uppfattningen varit allmän, att vi snart skulle komma tillbaka till ett läge liknande det, som var rådande under 1930-talet. Man har betraktat de av kriget betingade förhållandena såsom en parentes i utvecklingen. När krigets omedelbara följder övervunnits, skulle risken för en överproduktion av livsmedel aktualiseras på nytt. Det betänkande, som avgavs av 1942 års jordbrukskommitté, samt riksdagens därpå fattade beslut grunda sig till stor del på denna tankegång.

I den mån man efter krigets slut fått tillfälle att överblicka förhållandena i världen och ställa samman fakta, som belysa utvecklingen, te sig dessa slutsatser alltmera osäkra. Sålunda ställer den fortgående befolkningstillväxten ökade krav på livsmedelsproduktionen. Enbart under åren 1939—1952 beräknas Europas och Asiens folkmängd komma att växa med 150 miljoner människor. Härtill kommer att tidigare lågt avlönade folkgrupper på många håll i världen erhållit en högre inkomststandard och därmed lagt om sitt

kosthåll från övervägande vegetabilisk kost till mera animalier. Att en sådan omläggning ökar kraven på livsmedelsproduktionen i ännu hastigare takt än befolkningens tillväxt råder det inga delade meningar om. Det sammanlagda resultatet av folkökning och omlagda kostvanor har blivit, att den totala förbrukningen av livsmedel i världen tenderar att öka snabbare och kraftigare än man tidigare räknat med.

Då några stora och lättillgängliga reserver av odlingsbar jord inte stå till förfogande, måste en ökad livsmedelsproduktion utvinnas genom övergång till intensivare driftsformer. Detta leder till högre produktionskostnader, framför allt inom de jordbruksområden, från vilka den tidigare internationella konkurrensen varit störst. Då härtill kommer, att jordbruksbefolkningens krav på högre löner och med andra folkgrupper mera likvärdiga arbetsförhållanden i övrigt synes vara en internationell företeelse, förstärkes även härigenom utvecklingen mot högre produktionskostnader i länder, som starkt påverka den internationella prissättningen. Den starka överströmningen av arbetskraft från livsmedelsproduktionen till stadsmannanäringarna bidrager ytterligare till en förskjutning i balansen emellan produktion och konsumtion av livsmedel.

Att de faktorer, som här endast i korthet omnämnts, kunna varaktigt påverka den internationella prisbildningen på livsmedel framgår därav, att endast en ringa del eller 6 procent av världens livsmedel gå i interkontinental handel. De kvantiteter, som under 1930-talet skapade överskott på livsmedel, måste alltså i förhållande till hela konsumtionen ha varit mycket små. Det synes därför inte behövas några större förskjutningar i balansen mellan produktion och konsumtion för att giva den internationella livsmedelsmarknaden en helt annan karaktär än den hade under mellankrigstiden.

Även inom vårt eget land har förskjutningen i balansen emellan konsumtion och produktion av livsmedel varit större än man tidigare räknat med att den skulle bliva. Detta gäller både den absoluta folkökningen och överströmningen av arbetskraft från jordbruk till stadsmannanäringar. Under det att vårt lands folkmängd ökats från 6 325 000 år 1939 till 6 764 000 år 1946 eller med cirka 7 procent, så visar 1945 års folkräkning, att gruppen jordbruk med binäringar minskat med 8 procent enbart under tiden 1940—1945. Enligt uppgifter, som återfinnas i konjunkturinstitutets senaste rapport, fortsatte överströmningen av arbetskraft under åren 1946 och 1947 i ännu större skala. På dessa två år beräknas antalet yrkesutövare inom jordbruk med binäringar ha minskat med 65 000, under det att stadsnäringarna under samma tid fått ett tillskott från jordbruk med binäringar på 105 000 yrkesutövare.

En sammanställning av fakta visar, dels att det mindre jordbruket ger en betydligt större bruttoavkastning per hektar än det större jordbruket och dels att det trots allt är äganderätten till jorden eller utsikten att kunna

bliva egen jordbrukare, som håller flertalet människor kvar vid jordbruket. Den förskjutning av det jordbrukspolitiska perspektivet, som ägt rum, synes enligt vår mening giva vid handen, att våra möjligheter att upprätthålla en tillräckligt stor livsmedelsproduktion komma att bero på i vilken utsträckning vi kunna bevara och utveckla det mindre jordbruket. Tanken att vi här i landet skulle få billigare livsmedel genom att rationalisera bort en stor mängd av de mindre jordbruken synes vara en mycket löst grundad spekulation. Resultatet kan i stället bli, att vår egen produktion inte förslår för behovet utan att vi bli hänvisade till en internationell marknad av helt annat utseende än den vi hade under åren 1925—1940.

Det är emellertid inte enbart den ovan antydda förskjutningen i de allmänna jordbrukspolitiska perspektiven som tala för ett uppskov. Man kan även fråga sig om över huvud taget möjligheter föreligga att redan till den 1 juli 1948 få till stånd en arbetsduglig lokal organisation av den omfattning, som förslaget innebär. Svårigheterna att anskaffa kvalificerad arbetskraft av den omfattning organisationen anses behöva bära icke underskattas. Lokalfrågan skapar också flerstädes i landet problem, som inte på kort sikt kunna lösas på ett nöjaktigt sätt. Man kan därför befara, att en forcerad omorganisation skapar nya svårigheter av olika slag. Att varken jordbruket eller det svenska samhället i övrigt är betjänt av en dylik utveckling ligger i öppen dag.

Enligt vår mening finnas därför starka skäl för att genomförandet av den i princip beslutade omorganisationen av ifrågavarande verksamhet uppskjutes. Såvitt vi kunna se torde inga större svårigheter förefinnas för de nuvarande lokala organen, närmast hushållningssällskap och egnahemsnämnder, att bemästra den genom ett uppskavsbeslut uppkomna situationen. Förutsättningen härför måste självfallet vara, att de olika organ, som för närvarande uppehålla verksamheten, beredas möjlighet att fortsätta sitt arbete i samma omfattning som förut.

Departementschefen har emot de myndigheter, som yrkat på uppskov med beslutets verkställande, genmält, att ett av huvudsyftena med ifrågavarande omorganisation vore att samordna de insatser, som nu göras av olika organ, »och att därigenom skapa garantier för att de medel, som samhället ställer till förfogande för rationaliseringsändamål, utnyttjas på ett lämpligt sätt. Angelägenheten av en sådan samordning minskades enligt departementschefens mening i och för sig ej, om rationaliseringsverksamheten av en eller annan anledning tills vidare måste bedrivas i en långsammare takt än som i och för sig skulle vara önskvärt.» Vi vilja inte förneka, att denna synpunkt förtjänar beaktande. En organisatorisk samordning av den yttre rationaliseringen var emellertid inte det enda och inte heller det viktigaste syftet med riksdagens i fjol fattade beslut. Det viktigaste var att giva hela verksamheten en ny målsättning. Denna målsättning har icke kunnat på ett entydigt sätt definieras. Den har därför angivits i allmänna formuleringar, som lämna en

betydande rörelsefrihet åt Kungl. Maj:t och de organ, som skola ha hand om verkställigheten. Verksamheten kommer följaktligen att få sin definitiva utformning genom tillämpningsföreskrifter och instruktioner, som lämnas på administrativ väg. Det måste enligt vår mening vara en betydande nackdel att under dylika förhållanden starta en långsiktig verksamhet i en så labil situation som vi för närvarande befinna oss i. Då härtill kommer att bristen på lokaler och kvalificerad arbetskraft lägger betydande hinder i vägen för skapandet av en arbetsduglig organisation, synas vi komma i ett läge där preciseringen både av målsättningen och av arbetsformerna kommer att präglas av osäkerhet i långt högre grad än som behöver bliva fallet om man avvaktar en tidpunkt, då förhållandena kunna överblickas med något större säkerhet. Tvärt emot vad departementschefen gör gällande anse vi därför, att fördelarna av ett uppskov väga tyngre än de nackdelar, som kunna följa därav.

Departementschefen framhåller, att rationaliseringsverksamhetens omfattning måste anpassas efter de förutsättningar, som nu föreligga. Bristen på arbetskraft och material samt nödvändigheten att begränsa statsutgifterna måste också enligt vår mening leda till att verksamheten under den närmaste tiden får en mycket begränsad omfattning. Det blir inte så mycket fråga om att genom aktiva insatser från samhällets sida driva fram en ökad rationalisering. Genom ägarskifte eller genom andra initiativ från jordbrukarnas sida uppkommer dock en del fall, i vilka samhället har intresse dels att förebygga olämplig fastighetsbildning och dels att understödja önskvärda åtgärder för yttre och inre rationalisering. Möjligheterna till förebyggande åtgärder finnas redan och kunna jämväl i fortsättningen utan svårigheter tillämpas av de nuvarande organen. Vad angår utlämnandet av lån och bidrag för inre och yttre rationalisering, torde det inte erbjuda några större svårigheter för egnahemsnämnder och hushållningssällskap att i den begränsade omfattning, som det nu gäller, tillämpa de nya bidragsgrunderna. Därvid bör direktiv lämnas om en försiktig tillämpning av bestämmelserna. Detta dels för att inte skapa en praxis, som kan bereda de nya organen några svårigheter, och dels med hänsyn till det statsfinansiella läget.

Beträffande en förbättring av stödet åt det mindre jordbruket föreligga inga speciella svårigheter av den art, som lägga hinder i vägen för ett omfattande arbete med yttre och inre rationalisering. En förbättring av småbrukarhjälpen bör därför utan dröjsmål genomföras.

Å andra sidan finnes det enligt vår mening goda skäl för en omprövning av det i fjol fattade beslutet. Dettas innebörd var att man för den s. k. småbrukarhjälpen lade upp ett avvecklingsprogram, vars genomförande skulle kräva 25 å 30 år. De 76 miljoner kronor varom det i detta fall närmast är fråga motsvara för närvarande endast 3 procent av jordbrukets bruttoinkomst. Att lägga upp en »25-årsplan» för avvecklingen av en dylik stödform

ter sig mot bakgrunden av vad vi tidigare anfört ännu mera verklighetsfrämmande än när beslutet fattades.

Vad som anföres i propositionen på s. 66—67 om förhållandet mellan producentbidrag och kontantbidrag visar också, huru krångligt det nu beslutade systemet måste bli i praktiken. Detta beror i väsentlig grad på att bidraget på kg mjölk är högre än som motsvarar skillnaden emellan det pris en producent får vid leverans till mejeri och det pris han erhåller vid försäljning direkt till konsument. För att ett producentbidrag som utgår till mejerileverantörer inte skall verka störande på handeln med mjölk, måste det avvägas med hänsyn till handelsmarginalen.

Ett ytterligare skäl att närmare ansluta småbrukarhjälpn till den ordning, som nu gäller, är att prissättningen på jordbrukets produkter alltjämt måste ske på grundval av en totalkalkyl för hela det svenska jordbruket. Det i fjol fattade beslutet utformades med hänsyn till en prissättning som tills vidare inte kan tillämpas. Det vore därför enligt vår mening riktigast att man tills vidare nöjde sig med att höja det nuvarande producentbidraget till 6 öre pr kg samt att de som icke kunna leverera mjölk till mejeri finge ett kontantbidrag av den omfattning som beslutades vid 1947 års riksdag. Detta klientel kommer till stor del att sammanfalla med de nuvarande lant-smörsproducenterna. Ett urval av dem som äro berättigade till kontantbidrag bör utan större svårighet kunna verkställas av kristidsnämnderna, och utbetalningen kan sedan ske på sätt som föreslås i propositionen.

Med stöd av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte

1. avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 149 i vad den gäller omorganisation av rationaliseringsverksamheten;
2. anslå erforderliga medel för att nu verksamma organ skola kunna fortsätta sitt arbete i erforderlig omfattning under budgetåret 1948/49;
3. å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa
 - a. till bidrag till jordbrukets rationalisering ett reservationsanslag av kronor 16 000 000
 - b. till producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk ett förslagsanslag av kronor 75 000 000
 - c. till täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti vid jordbrukskreditgivning ett förslagsanslag av kronor 50 000;

4. medgiva att under budgetåret 1948/49 statlig kreditgaranti må beviljas för dels lån avseende yttre rationalisering intill ett belopp av 20 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning, dels lån för inre rationalisering intill ett belopp av 15 000 000 kr., dels driftslån intill ett belopp av 5 000 000 kr.;
 5. bemyndiga Kungl. Maj:t att fördela de medel, som anslås för lån och bidrag på tidigare verksamma organ;
 6. besluta om ändrade grunder för utbetalande av producent- och kontantbidrag till innehavare av mindre jordbruk i enlighet med vad vi i motiveringen till denna motion anfört.
- Dessutom få vi hemställa, att vederbörande utskott genom sitt kansli måtte verkställa en beräkning av de anslag under punkt 2 som ett bifall till denna motion kan föranleda.

Stockholm den 3 april 1948.

Wald. Svensson.

Birger Utbult.

Pehr A. Johnsson.

*O. Malmberg,
Skövde.*

Sven Antby.

Nils Persson.

Anton Bränholm.

And. Stjärne.